

СТРАТЕГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ РЕАКТИВНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ АМЕРИКАНСЬКИХ ПІДЛІТКІВ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ ТА КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Стаття присвячена аналізу комунікативних реакцій американських підлітків. Досліджуються особливості комунікативної поведінки адресатів в залежності від соціально-статусних характеристик адресантів та ситуації спілкування. Описуються дві основні установки мовців – на кооперацію або конфронтацію, що визначають реалізацію мовних стратегій шляхом використання різноманітних комунікативних актів та мовних засобів. Вибір комунікативної стратегії залежить від соціального статусу мовця, його віку, раси, рівня освіти. Термін

"стратегія" запозичений з військової сфери, і аналогічно до стратегічного задуму військової сутички, комунікативна стратегія утворює пресупозицію всієї майбутньої розмови, зумовлюючи застосування конкретних тактик на шлях досягнення комунікативної мети. Адресант, не будучи ознайомленим з ціллю мовця, обирає стратегію спонтанно, враховуючи низку вербальних та екстралінгвістичних факторів. Саме вплив цих факторів є вирішальним і становить цінність як об'єкт лінгвістичного дослідження.

Ключові слова: стратегія, мовленнєвий акт, тактика, соціально-статусна характеристика, ситуація спілкування.

Актуальність статті. Будь-яка комунікація зумовлена потребою адресанта у досягненні конкретної мети або регулюванні поведінки адресата, тобто мовець здійснює свою комунікативну діяльність згідно з певним планом. Поняття стратегії, запозичене зі сфери військового мистецтва, означає сукупність засобів і методів, необхідних для досягнення комунікативної цілі мовця, тобто зміни моделі світу адресата [1: 2]. Як відомо – ціль виправдовує засоби, тому в ефективному мовленні радше говорити не про кооперацію, а про комунікативну перемогу як провідний каталізатор мовлення. Поняття комунікативного успіху залежить від тісного переплетіння мовленнєвих стратегій і тактик, як кооперативного, так і конфронтаційного характеру [2: 1].

Об'єктом дослідження виступають реактивні висловлення як компонент комунікативної стратегії.

Предметом дослідження є лексико-стилістичні та прагматичні характеристики реактивних висловлень.

Окрім загальноприйнятого і поширеного поділу комунікативних стратегій на кооперативні та некооперативні (конфронтаційні) існує низка інших спроб таксономії [3: 2]. Беручи до уваги дуалізм людської природи, спрямований як на співробітництво, так і на суперництво, виділяють опозицію "мирних" і "агресивних" стратегій [4: 2]. При спілкуванні мовець також може або посилювати конфлікт, або намагатися умиритворити співрозмовника, послабити напругу, що виникла між комунікантами. Враховуючи таку точку зору, мовленнєві стратегії поділяються на стратегії умиротворення (mitigation) і роздратування (aggravation) [5: 56].

Стратегія конфліктної комунікативної реакції, як і комунікативна поведінка, що лежить в основі установки на кооперацію, визначаються за допомогою категорії Ввічливості [2: 5]. Ввічливість допомагає підтримувати соціальну рівновагу й дружні відносини [6: 82], уможливорює комунікацію при потенційній напруженості між сторонами [7: 1]. Цей принцип складається із шести постулатів: такту, великодушності, схвалення, скромності, згоди, симпатії [7: 81]. Існує також альтернативна теорія ввічливості, в межах якої модель поведінки мовця виражається опозицією – позитивна і негативна особи. З позитивною особою пов'язана потреба в отриманні схвалення від інших людей, а з негативною – потреба збереження особистої волі й автономності.

Класики прагматики визначали ефективність спілкування шляхом аналізу і виявлення дотримання мовцями принципів Ввічливості та Кооперації [6: 212; 8: 47]. Наразі не існує однозначної думки, який з них є найбільш значущим для визначення успішності комунікації. Представники одного напрямку вважають, що ефективність мовлення залежить від усвідомлення і прийняття мовцями єдиної спільної цілі комунікації (тобто слідування принципу Кооперації і дотримання його максимум) [8: 46]. Інша група дослідників [7: 185] вважає що базою вдалої комунікації слугує створення середовища позитивної взаємодії, що надає всі умови для втілення мовцями своїх стратегій спілкування (тобто мова йде про дотримання принципу Ввічливості). Представники третього напрямку схильні розглядати кооперативну комунікацію з погляду її ефективності в досягненні поставленої мети [7: 185].

Реальна комунікативна практика свідчить про те, що мовлення основане на співпраці, радше представляє

собою ідеальний образ поведінкового стереотипу, а не реальний стан речей [9: 31]. Поява комунікативних конфліктів у буденному спілкуванні є звичним явищем, оскільки будь-яка комунікативна ситуація – потенційно конфліктна, оскільки мовці мають різні особистісні якості, уявлення про світ. Головною причиною слугують протилежні глибинні комунікативні стратегії або комунікативні цілі співрозмовників [10: 139].

Недотримання принципів кооперації і ввічливості не є маркером комунікативної невдачі. Навпаки, переважають ті комунікативні ситуації, коли всі постульовані Г. П. Грайсом принципи виявляються неспроможними й часто перетворюються у свою протилежність. Таким чином, погляди більшості лінгвістів однакові – випадки конфронтації в мовному діалогічному спілкуванні неминучі, і саме вони є лінгвістично цікавими [11: 125].

Мовлення – процес динамічний. Комунікативна стратегія будується, як на основі ментальних стереотипів, так і шляхом усвідомлення комунікативних цілей одне одного [12: 303]. Адресант спілкування усвідомлює свою комунікативну мету, оперує доцільною стратегією і тактиками мовлення. На противагу цьому, адресат попередньо не обізнаний щодо мети спілкування і не керується наперед визначеною стратегією. Безсумнівно, наміри співрозмовників щодо кооперації чи конфронтації проявляються на мовному рівні у вигляді окремих актомовленневих ходів. Ми досліджуємо особливості реалізації опозиції комунікативних стратегій на матеріалі кінодискурсу (картини "Bling Ring" та "Dope"), тому що в жанрі художнього кінофільму моделюється реальне підліткове спілкування. Сценаристи використовують валідні мовні засоби з метою вираження комунікативної співпраці чи суперництва.

Стратегічний замисел комунікантів маніфестується у мовленні шляхом використання відповідних морфологічних, синтаксичних і лексичних засобів. Шляхом суцільної вибірки, було виокремлено 39 комунікативних ситуацій (27 діалогів з кінокартини Dope і 12 з фільму The Bling Ring). Аналіз використаних стратегій показав, що в картині про буденне життя темношкірих підлітків з бідного району, найчастіше реактивні мовленнєві акти реалізують стратегію кооперації – 59,26 % досліджуваних комунікативних ситуацій.

На актомовленневому рівні ця стратегія реалізується комунікативними ходами, що виражаються квесетивами (12,5 %), експресивами (6,25 %), асертивами (62,5 %), сатисфактивами (6,25 %) та пермісивами (6,25 %).

Основними мовними засобами що створюють локуції асертивів в афроамериканському підлітковому дискурсі є синтаксичні:

- односкладові іменні речення:

(1) - *That's not even possible*

- ***Jackpot, niggas***

- прості непоширені речення

(2) - *So, did it work?*

- ***You know.***

- паралельні конструкції:

(3) - *What's up?*

- *Okay, let me educate you real quick. I am the gatekeeper, I'm the grandmaster, the authority...*

(4) - *Write something personal about Your family, your life.*

- ***This here, this this is This is creative. This shows that I'm different.***

Квесетиви виражаються за допомогою риторичних запитань:

(5) - *I want you to go up to her and tell her that Dom wants to talk to her?*

- ***Uh, th-that's-- that's it??***

Експресивні мовленнєві акти реалізуються синтаксично, шляхом запитань з обсяжною лексикою:

(6) - *Freeze! Down on your knees! Keep your hands up!*

- ***What the fuck?***

Пермісиви (7) і сатисфактиви (8, 9) у кооперативних діалогах вживаються дуже рідко і виражаються односкладними реченнями:

(7) - *Nice haircut. I like it.*

- ***I'm... I'm sorry...for all the stuff that I said.***

(8) - *Do the stuff in the brackets first and then square the sum.*

- ***Yep.***

(9) - *Yeah, nigga. Can you handle that?*

- ***Uh... y-yeah.***

Інструментами реалізації стратегії конфронтації (40,74 % досліджуваних комунікативних ситуацій) у реакціях сучасних афроамериканських підлітків з гетто є використання експресивів (18,8 %), асертивів (81,82 %) і сатисфактивів (9,09 %). На мовному рівні це реалізується у вигляді використання:

- заперечних конструкцій:

(9) - *So, you should take responsibility...for the choice*

- **Now, you know I'm not the person or persons...**

- сленгу

(10) - *Yeah. Let's take it to the police.*

- *Are you joking? You want three niggas to take a bag full of **dope** and a gun to the fucking police station?*

- простих розповідних речень, які слугують антитезою наступній заперечній конструкції.

(11) - *We are going. She metaphorically showed you her pussy and said, "Come and fuck me."*

- **Jib, um, this is Dom we're talking about. We're not going to a drug dealer's birthday party.**

- нецензурної лексики:

(12) - *Niggas don't even buy CDs anymore, dawg.*

- **Jib, that's not the fucking point!**

При аналізі кінофільму *The Bling Ring* було виявлено рівномірний розподіл використання кооперативних (50 %) та некооперативних (50 %) стратегій. До засобів реалізації кооперативних реакцій у сучасному американському підлітковому дискурсі належать типи комунікативних актів: сатисфактив (16,67 %), асертив (66,67 %) і пермісив (16,67 %).

Зазначені типи мовленнєвих актів зазвичай виражаються простими розповідними реченнями:

(13) - *Okay? Does that sound good?*

- **Mm-hmm. Let's go.**

(14) - *Have a good first day, Marc.*

- **Thanks.**

Реактивні акти, що реалізують стратегію конфронтації реалізуються шляхом використання квестивів (16,67 %), асертивів (50 %) та експресивів (33,33 %). На мовному рівні це виражається у:

- риторичних запитаннях:

(14) - *I wouldn't go that far.*

- **Leopard and zebra?**

- нецензурній лексиці

(15) - *No, no. I think I heard someone.*

- *There's no one outside. **Calm the fuck down.***

- іронії

(16) - *So, what qualities do you guys admire about Angelina Jolie?*

- **Her husband.**

- *Mm-hmm. Okay. Anything else?*

- **Her hot bod.**

- модальних дієслів

(17) - *You can't take her dog.*

- *But he likes me..and I **could** get, like, 500 for him.*

- *Come on, Becca. You **can't** take her dog.*

Підсумовуючи, слід відзначити, що незалежно від наявної пресупозиції, з якою мовці вступають у комунікацію, реактивні акти комунікантів залежать від подальшого розвитку розмови. Керуючись головною стратегією, мовець одночасно використовує різноманітні мовленнєві тактики та локальні комунікативні ходи, опираючись на другорядні стратегії мовлення. Провідну роль у цьому процесі відіграє первинна стратегія адресанта, яка визначає вербальну та невербальну поведінку мовців на всіх етапах діалогічного дискурсу. Складність діалогічного дискурсу полягає в тому, що в ньому беруть участь два співрозмовники, і щораз у ньому зіштовхуються відповідно дві стратегії, два "можливих альтернативних світи" [13: 44]. Окрім того, дослідження показало, що варіювання стратегічного вектору у реакціях майже однакова як для білих, так і афро-американських підлітків. Проте, підлітки з білого середнього класу є більш нетактовними у своїх відповідях. Вони здатні до невиправданого використання ненормативної лексики та іронії у їхньому спілкуванні.

Висновки та перспективи. Перспектива подальшого дослідження виявляється у з'ясуванні вербальних і екстралінгвістичних чинників, які мають вирішальне значення для вибору відповідної стратегії в рамках підліткового спілкування. Особлива увага повинна бути звернена на особистість адресанта: його соціальне положення, вік або стать.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кравець М. А. Коммуникативная стратегия: систематизация определений, подходы к разработке [Электронный ресурс] / М. А. Кравець. – Режим доступа: www.vestnik.vsu.ru/pdf/econ/2013/01/2013-01-22.pdf.
2. Красноперова Ю. В. Кооперация и конфликт как возможные пути развития интеракции в ходе интервью [Электронный ресурс] / Ю. В. Красноперова. – Режим доступа: www.science-education.ru/pdf/2015/2-2/556.pdf.
3. Мельник І. В. Типи комунікативних стратегій [Електронний ресурс] / І. В. Мельник – Режим доступа: http://www.philology.kiev.ua/php/4/7/Studia_Linguistica_5_2/377_380.pdf.

4. Gumperz J. Discourse Strategies / J. Gumperz. – Cambridge : Cambridge University Press, 1982. – 225 p.
5. Плотникова С. Н. Неискренний дискурс (в когнитивном и структурно-функциональном аспектах) / С. Н. Плотникова. – Иркутск : ИГЛУ, 2000. – 244 с.
6. Leech G. Principles of Pragmatics / G. Leech. – London : Longman, 1983. – 321 p.
7. Brown P. Politeness: Some Universals in Language Usage / G. Brown, S. Levinson. – Cambridge : Cambridge University Press, 1987. – 345 p.
8. Grice H. P. Logic and Conversation / H. P. Grice // Syntax and Semantics. – Vol. 3 : Speech Acts. N. Y., 1975. – P. 45–47.
9. Готлиб Н. В. Типы социальной ситуации и "право" говорящего на антисоциальное речевое поведение / Н. В. Готлиб // Язык в эпоху знаковой культуры. Тезисы докладов международной научной конференции. – Иркутск : ИГПИИЯ, 1996. – С. 31–33.
10. Косова И. О. Прагматические категории кооперации и конфликта в речевой коммуникации. [Электронный ресурс] / И. О. Косова – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/pragmaticheskie-kategorii-kooperatsii-i-konflikta-v-rechevoy-kommunikatsii>.
11. Шапиро Р. Я. Разговор на равных / Р. Я. Шапиро // Личностные аспекты языкового общения : [межвуз. сб. науч. тр.]. – Калинин : КГУ, 1989. – С. 125–129.
12. Демьянков В. З. Доминирующие лингвистические теории в конце XX века / В. З. Демьянков, Ю. С. Степанов // Язык и наука конца 20 века. – М. : Рос. гос. гум. ун-т, 1995. – С. 239–320.
13. Степанов Ю. С. Альтернативный мир, Дискурс, Факт и принцип Причинности / Ю. С. Степанов // Язык и наука конца 20 века. – М. : Ин-т языкознания РАН, 1995. – С. 35–73.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Kravets M. A. Kommunikativnaya strategiya: sistematizatsiya opredeleniy, podkhody k razrabotke [Communication Strategy: Systematization of Definitions, Approaches to Development] [Elektronnyy resurs] / M. A. Kravets. – Rezhym dostupu : www.vestnik.vsu.ru/pdf/econ/2013/01/2013-01-22.pdf.
2. Krasnoperova Yu. V. Kooperatsiya i konflikt kak vozmozhnyie puti razvitiya interaktsii v hode intervyyu [Cooperation and Conflict as Possible Ways of Integrating Development in the Interview] [Elektronnyy resurs] / Yu. V. Krasnoperova. – Rezhym dostupu : www.science-education.ru/pdf/2015/2-2/556.pdf.
3. Melnik I. V. Tipi komunikativnikh strategiy [Types of Communication Strategies] [Elektronnyy resurs] / I. V. Melnik – Rezhym dostupu : http://www.philology.kiev.ua/php/4/7/Studia_Linguistica_5_2/377_380.pdf.
4. Gumperz J. Discourse Strategies / J. Gumperz. – Cambridge : Cambridge University Press, 1982. – 225 p.
5. Plotnikova S. N. Neiskrenniy diskurs (v kognitivnom i strukturno-funktsionalnom aspektah) [Insincere Discourse (Cognitive and Structural Functional Aspects)] / S. N. Plotnikova. – Irkutsk : IGLU, 2000. – 244 p.
6. Leech G. Principles of Pragmatics / G. Leech. – London : Londman, 1983. – 321 p.
7. Brown P. Politeness : Some Universals in Language Usage / G. Brown, S. Levinson. – Cambridge : Cambridge University Press, 1987. – 345 p.
8. Grice H P. Logic and Conversation / H. P. Grice // Syntax and Semantics. – Vol. 3 : Speech Acts. N. Y., 1975. P. 45–47.
9. Gotlib N. V. Tipy sotsial'noy situatsii i "pravo" govoryashego na antisotsial'noe rechevoe povedenie [The Types of Social Situations and the Speaker's "Right" on the Antisocial Speech Behavior] / N. V. Gotlib // Yazyik v epokhu znakovoy kultury. Tezisy dokladov mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii [Language in the Era of the Sign Culture. Abstracts of the International Scientific Conference]. – Irkutsk : IGPIIYA, 1996. – P. 31–33.
10. Kosova I. O. Pragmaticheskie kategorii kooperatsii i konflikta v rechevoy kommunikatsii [Pragmatic Categories of Cooperation and Conflict in Speech Communication] [Elektronnyy resurs] / I. O. Kosova – Rezhym dostupu : <http://cyberleninka.ru/article/n/pragmaticheskie-kategorii-kooperatsii-i-konflikta-v-rechevoy-kommunikatsii>.
11. Shapiro R. Ya. Razgovor na ravnykh [Conversation on an Equal] / R. Ya. Shapiro // Lichnostnyie aspekty yazyikovogo obscheniya [Personal Aspects of Linguistic Communication: Intercollegiate Collection of Scientific Papers] : [mezhvuz. sb. науч. тр.]. – Kalinin: KGU, 1989. – P. 125–129.
12. Demyankov V. Z. Dominiruyushchie lingvisticheskie teorii v kontse XX veka [Dominant Linguistic Theory in the Late XX century] / V. Z. Demyankov, Yu. S. Stepanov // Yazyik i nauka kontsa 20 veka [Language and Science of the Late 20th Century]. – M. : Ros. gos. gum. un-t, 1995. – P. 239–320.
13. Stepanov Yu. S. Alternativnyiy mir, Diskurs, Fakt i printsip Prichinnosti [The Alternative World the Discourse, the Fact and the Principle of Causality] / Yu. S. Stepanov // Yazyik i nauka kontsa 20 veka [Language and Science of the Late 20th Century]. – M. : In-t yazyikoznaniya RAN, 1995. – P. 35–73.

Макаревич О. О. Взаимосвязь коммуникативных стратегий реакций американских подростков и социолингвистических факторов.

Статья посвящена анализу реактивной речи американских подростков. Исследуются особенности коммуникативного поведения адресатов в зависимости от социально-статусных характеристик коммуникантов и ситуации общения. Описываются две основные установки говорящих – на кооперацию и конфронтацию, которые определяют реализацию речевых стратегий путем использования разнообразных коммуникативных актов и языковых средств. Выбор коммуникативной стратегии зависит от социального статуса говорящего, его возраста, расы, уровня образования. Понятие "стратегия" заимствовано из воинской сферы, и аналогично к стратегическому замыслу битвы,

коммуникативная стратегия образует пресуппозицию всего будущего разговора, предопределяя применение определенных тактик на пути достижения коммуникативной цели. Адресант, не будучи ознакомленным с целью говорящего, избирает стратегию спонтанно, учитывая ряд вербальных и экстралингвистических факторов. Именно влияние этих факторов есть решающим, и представляет ценность как объект лингвистического исследования.

Ключевые слова: стратегия, речевой акт, тактика, социально-статусная характеристика, ситуация общения.

Makarevich O .O. Relationship between Communicative Reaction Strategies of American Teenagers and Sociolinguistic Factors.

The article analyzes the reactive speech of American teenagers. The peculiarities of speakers' communicative behaviour, depending on the social and status characteristics of the communicants and the situation of communication are being investigated. It describes the two basic ways of speakers' attitude – cooperation or confrontation. These approaches define further implementation of speech strategies through the usage of a variety of communicative acts and language means. The term "Strategy" is borrowed from the military sphere. The communicative strategy constitutes the presupposition of all future conversation, the usage of language means and certain tactics in achieving communicative goals. Recipient, not being familiar with the purpose of talking, spontaneously selects a strategy taking into account several verbal and extra-linguistic factors. The effect of these factors is valuable as an object of linguistic research. We should rather talk not about cooperation as the requirement of effective communication, but the communicative victory as a leading catalyst of speech. The concept of communicative success depends on close interweaving of cooperative and confrontational speech strategies or tactics. Considering the duality of human nature, aimed at both cooperation and competition it is easy to allocate the opposition of "peaceful" and "aggressive" strategies. While communicating speaker may also enhance the conflict, or try to appease interlocutor by defusing tensions that arose between communicants.

Key words: strategy, speech act, tactics, social background, communicative situation.